

The Scientific Journal in Jurisprudence and Bases of Islamic law The 14 rd. Year/NO: 4 Winter 2022

نقش حسن نیت در مسئولیت مدنی بازیکنان فوتبال در فقه و حقوق ایران و حقوق فرانسه

امید یزدی^۱، علیرضا انتظاری نجف آبادی^۲ سید وحید لاجوردی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۰۷

چکیده:

مسائل و موضوعات ورزش فوتبال با توجه به علائق روز افزون افراد جامعه، توسعه و گسترش رقابت های داخلی و بین المللی، پیشرفت و ارتقاء قوانین و مقررات ورزشی و بویژه مقررات فدراسیون بین المللی فوتبال (فیفا) اهمیت بررسی اصل حسن نیت را همچون اصل ضرورت جبران ضرر ناروا، اصل احتیاط، اصل مسئولیت و اصل مراقبت در مسئولیت مدنی و جایگاه بحث از آن و همچنین چگونگی عملکرد و ایفای نقش در این حوزه از حقوق را بیش از گذشته نمایان می سازد. حسن نیت بعنوان یک اصل اخلاقی و حقوقی مسلم و مورد پذیرش اکثر سیستم های حقوقی دنیا و من جمله ایران و فرانسه می تواند راهگشا در حل بسیاری از مشکلات و حوادث ورزشی محدثه باشد و با ارائه یک قاعده رفتاری اخلاقی، فقهی و حقوقی قابلیت توجیه مسئولیت مدنی بازیکنان فوتبال را دارد. لذا در این تحقیق سعی شده با استمداد از روش توصیفی به این نتیجه دست یافت که اصل حسن نیت بنابر کلیت و مفهوم گسترده و فلسفه وجودین بر کلیه فعالیت های ورزشی و من جمله فوتبال حاکمیت دارد زیرا عدم رعایت حسن نیت در این بخش از حوزه مسئولیت مدنی با شرایط خاص موجب مسئولیت است و با ارائه یک قاعده رفتاری اخلاقی با پشتوانه فقهی و حقوقی و با ضمانت اجرائی قانونی می تواند رقابت های سالم، منصفانه و عادلانه را تضمین و به مرحله عینیت و کمال مطلوب از این ورزش محبوب برساند.

کلید واژه ها: مسئولیت مدنی، ورزش، بازیکنان فوتبال، رفتار حرفه ای

۱ - دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران. yazdi.omid.۱۳۹۷@gmail.com @gmail.com

۲ - استادیار حقوق خصوصی، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران. (نویسنده مسؤول). entezari.uni @gmail.com

۳ - استادیار حقوق خانواده، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران. svlajevardi@gmail.com.

مقدمه

یکی از نهادهای حقوقی نوین امروزی که از ارزش های اخلاقی و مذهبی نشأت گرفته است و در اکثر سیستم های حقوقی دنیا نقش مبنائی و توجیه کننده در برقراری مسؤولیت دارد و همواره مورد توجه قانون گذاران به صورت صریح و یا ضمنی بوده است ، حسن نیت می باشد.

مسأله حسن نیت بعنوان یک اصل کلی و عمومی در مسؤولیت مدنی ورزشکاران و بویژه بازیکنان فوتبال یکی از محورهای بحث آن ، ایفای نقش و عملکرد آن در بیان یک قاعده رفتاری، اخلاقی ورزشی و حرفه ای است. بموجب این قاعده رفتاری در ورزش فوتبال یک سری قواعد و مقررات بازی بر بازیکنان فوتبال تحمیل می شود که هدف از آن تنظیم روابط بین بازیکنان در فعالیت های ورزشی خود اعم از تمرین، بازی ، رقابت ها و حتی زندگی خصوصی است. حسن نیت با توجه به پشتوانه حقوقی و قانونی در ورزش فوتبال موجب قدرت الزام آور و اجباری در رعایت صداقت، درستی و اعتماد است . طبق اصل حسن نیت بازیکنان فوتبال رقابت های زیانبار ورزشی انجام نمی دهند تا موجب ضرر دیگری شود، مگر این که خلاف این اصل ثابت شود. لذا در این تحقیق با مطالعه تطبیقی دو سیستم فقهی، حقوقی ایران و فرانسه به منشأ ایجاد قاعده رفتاری و چگونگی اعتبار آن در تنظیم روابط و برقراری عدالت در فعالیت های ورزش فوتبال و همچنین به قدرت الزام آور قانونی آن در تضمین و حمایت از این قاعده پرداخته می شود تا به لزوم رعایت حسن نیت در این حوزه از مسؤولیت مدنی رسید. این تحقیق در چهار قسمت نگاره شده است. قسمت نخست به مفاهیم و قسمت دوم به ارتباط حسن نیت با نهادهای مشابه پرداخته شده است. در قسمت سوم به مبانی فقهی و حقوقی این مسؤولیت و در قسمت پایانی به نقش حسن نیت در مسؤولیت مدنی بازیکنان فوتبال پرداخته شده است.

۱- مفاهیم

۱-۱- مفهوم حسن نیت

قرآن کریم متضمن تعبیری است که می توان به یاری آنها مفهوم حسن نیت را به دست آورد. همچنان که در آیه شریفه اوفوا بالعقود (سوره مائده، ۱) حسن نیت بعنوان رفتار صادقانه، درستکارانه، منصفانه و عادلانه مستتر است. فقها (علامه حلی، ۱۴۱۰، ص ۲۴۴؛ علامه حلی، ۱۴۱۳، ص ۵۶۶) در اثبات اصالة اللزوم در قراردادها به این آیه شریفه استناد می کنند و مباحث مفصلی پیرامون آن مطرح می کنند. (شیخ انصاری، ۱۴۱۴، ص ۱۸؛ نراقی، ۱۴۱۳، ص ۲۱) طبق این اصل وفای مولول عقد لازم است (کرکی، ۱۴۱۰، ص ۳۲۶) و این محقق نمی شود مگر این که متعاهدین بدون استثناء (شیخ طوسی، ۱۴۲۰، ص ۵۸) عهد خود را ایفاء کنند (راغب اصفهانی، ۲۰۰۸، ص ۵۲۸) وفای کامل عهد نیاز به درستکاری و اجتناب از نادرستی و تقلب و حيله دارد، چه بسا در عرف برای اجرای عهدی عملی خارج از قرارداد یا توافق لازم باشد اقتضای عرف، رعایت حسن نیت در راستای اصل اصالت اللزوم دارد. در فقه واژه حسن نیت مفهوم استقرائی و استیادی

دارد لذا باید واژگان مرتبط به آن را بررسی کرد تا مفهوم حسن نیت استنباط شود (دبلمی، ۱۳۸۹، ص ۵۲). عمده ترین این مفاهیم جهل یعنی کار نادرست (راغب اصفهانی، ۲۰۰۸، ص ۱۰۰)، اشتباه یعنی علمی که مخالف حقیقت باشد (بحرالعلوم، ۱۹۸۰، ص ۶۴۲) ابهام یعنی راه رسیدن به آن معلوم نباشد (ابن اثیر، ۱۴۱۸، ص ۱۶۴ و ۱۶۵) خطا (ابن منظور، ۱۹۹۶، ص ۶۴ و ۶۵؛ جوهری، ۱۳۶۸، ص ۴۷) غفلت (وزراء الاوقاف و شئون الاسلامیه، ۱۴۱۴، ص ۱) و نسیان (فراهیدی، ۱۴۰۸، ص ۱۹۸) است. مفهوم حسن نیت ارتباط مستقیم با نیت دارد یعنی هر جا نیت بد نباشد حسن نیت وجود دارد، این قاعده در فقه کارایی بسیار دارد و در باب مسئولیت مدنی از عوامل رافع مسئولیت است ولی در مواردی استثنایی بر آن وارد شده است، همچنان که در برخی فعالیت های ورزشی فوتبال مانند کمک به مصدوم جهل، اشتباه، نسیان و یا غفلت پذیرفته نیست، زیرا در این گونه موارد اقتضای فعالیت های حرفه ای، اخلاقی و ورزشی آگاهی، هوشیاری، مراقبت، احتیاط می باشد. در حقوق ایران حسن نیت در پرتو مقررات حاکم بر عرف وجود دارد. (شهیدی، ۱۳۸۰، ص ۲۷۵) پذیرش حسن نیت در قوانین امری غیر قابل انکار است (صفائی، ۱۳۵۱، ص ۱۷۹) به این دلیل بسیاری از حقوق دانان (شهیدی، ۱۳۸۰، ص ۲۷۵؛ عدل، ۱۳۷۳، ص ۱۱۰) با لحاظ برخی مواد قانون مدنی به پذیرش آن نظر داده اند. وطی به شبهه موضوع مواد ۱۱۶۴ و ۱۱۶۵ قانون مدنی از مصادیق بارز حسن نیت می باشد. (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۲، ص ۲۶۰) به طور کلی حسن نیت یک وضعیت فکری است (بجنوردی، ۱۳۷۵، ص ۲۵) کسی که اقدام به عمل حقوقی یا عمل مادی که منشاء آثار حقوقی می کند و به صحت عمل خود اعتقاد دارد، این اعتقاد حسن نیت نام دارد. (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۲، ص ۲۶۰) حسن نیت، در حقوق رم شکل گرفته و ترجمه اصطلاح «bonne foi» در حقوق فرانسه است و از دو واژه (حسن) و (نیت) تشکیل شده است و مورد اقتباس حقوق دانان قرار گرفته است. حسن به معنای نیکو شدن، خوب شدن، خوبی و زیبایی است (انوری، ۱۳۸۳، ص ۱۲۸۷؛ معین، ۱۳۸۷، ص ۱۱۶۱) و نیت به معنای اندیشه ای برای انجام کاری است. (عمید، ۱۳۵۴، ص ۵۰۲؛ دهخدا، ۱۳۸۵، ص ۱۰۲۸) با وجود اینکه قانون مدنی فرانسه نخستین جایگاه قانونی حسن نیت است (انصاری، ۱۳۹۱، ص ۶۱) ولی تعریفی از آن ارائه نداده است و صرفاً به رعایت و لزوم آن اشاره نموده است همچنان که در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه مصوب ۱۸۰۴ در قرار دادها منعکس است اگرچه گفته می شود حسن نیت مترادف صداقت است برخی حقوق دانان فرانسوی حسن نیت را یک رفتار اجتماعی می دانند که به موجب آن به دیگران کمک می شود تا از زیان رساندن به دیگران اجتناب شود. برخی هم حسن نیت را رفتاری با احتیاط و با دیانت می دانند. به طور کلی رعایت حسن نیت در روابط اجتماعی امری بدیهی و غیرقابل انکار است به این دلیل دادگاه های فرانسه حسن نیت را لحاظ می کنند و اصولاً در جستجوی نیت می باشند.

۱-۲- مفهوم اصل حقوقی:

در فقه اسلامی قاعده فقهی و علم قواعد فقه مشابه اصل حقوقی می باشد. (انصاری، ۱۳۹۱، ص ۱۲۰) و حکمی کلی است که در ابواب مختلف فقه بکار می رود مانند قاعده لاضرر، قاعده لاجرح، قاعده تسبیب، قاعده ید و قاعده تلف مبیع قبل

از قبض (محقق داماد، ۱۳۷۴، ص ۲۲) طبق قاعده ضمان ید متصرف در مال غیر ضامن است (فاضل لنکرانی، ۱۴۲۵، ص ۸۴؛ ایروانی، ۱۴۲۶، ص ۱۳۶) مستند قاعده حدیث مشهور نبوی (ص) (علی الید ما اخذت حتی تودیبه) می باشد (محدث نوری، ۱۴۰۸، ص ۸۸؛ شیخ طوسی، ۱۳۶۳، ص ۱۰۱؛ ابن ادریس، ۱۴۱۰، ص ۴۸۱) از این قاعده احکامی جزئی استخراج می شود، حفظ مال و استرداد آن به مالک واجب است (نراقی، ۱۳۸۰، ص ۳۱۸؛ رشتی، ۱۳۲۲، ص ۱۱) حتی در منافع متصرفات و غیرمتصرفات ضمان وجود دارد (مکارم شیرازی، ۱۴۱۱، ص ۲۳۸؛ علامه حلی، ۱۴۰۴، ص ۳۷۱) و نیز تا مادامی که عین مال باقی است رد خود مال و در صورت تلف یا نقص اگر مثلی باشد مثل آن و قیمی باشد قیمت آن را مالک ضامن است (مراغی، ۱۴۲۵، ص ۴۱۸) پس قاعده فقهی همانند اصل حقوقی معیار و ملاکی کلی در اختیار قرار می دهد که می توان به کمک آن حکم احکام جزئی و محدود را استنباط کرد به این دلیل مختص یک مورد نیست بلکه احکام مختلف و متعدد قرار میگیرد. (محقق داماد، ۱۳۷۴، ص ۲۲) اصول حقوقی در ایجاد قواعد حقوقی نقش اساسی دارد و برخورداری از آن موجب پویایی و تحول جامعه است. (بولانژه، ۱۳۷۶، ص ۷۴) مبنای عام اصل لزوم استقرار نظم در روابط اجتماعی است (خراسانی، ۱۴۱۷، ص ۳۳۸) به این دلیل به معنای بنیاد یا کنه هر چیز است. (دهخدا، ۱۳۸۵، ص ۱۷۰، فارسی بن ذکریا، ۲۰۱۱، ص ۷۷؛ ابو عمرو، ۲۰۰۳، ص ۷۸) برخی حقوق دانان (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۸، ص ۴۲۱)، اصل را بن وپی اشیاء می دانند. اصل از کلیت و عمومیت برخوردار است و قواعد زیادی بر آن مترتب می شود. (کاتوزیان، ۱۳۷۲، ص ۵۳) اما بدون این که ضمانت اجرایی برای آن وجود داشته باشد رعایت آن الزامی است. (حیاتی، ۱۳۹۲، ص ۷۳)

۱-۳- مفهوم اصل حسن نیت:

اصل حسن نیت به معنای صداقت، درستی، خوب اندیشی و پاکی در رفتار اجتماعی و من جمله رفتار ورزشی است. افراد در روابط اجتماعی خود و در بسیاری موارد ناگزیرند حسب ظاهر به یکدیگر اعتماد کنند و اعمال او را بر نیت پاک مبتنی سازند، این ناگزیری از آن حیث است که برای آگاهی از نیت و قصد درونی افراد چاره ای برای ورود در باطن نیست، حالا اگر لازم باشد کسی به نیت دیگری اعتماد کند اخلاق پسندیده نمی داند خلاف حسن نیت کشف گردد. (حیاتی، ۱۳۹۳، ص ۷۳) در فقه اصل بر رعایت حسن نیت و اعتماد است و بعنوان یک ضرورت و تکلیف اجتماعی متبلور می شود، در بیوع الامانات تکلیف اخلاقی در افشاء عیوب وجود دارد (شهید اول، ۱۹۹۲، ص ۴۲۴؛ انصاری، ۱۳۷۵، ص ۳۲۳) در تلقی رکنان تکلیف در رعایت اعتماد و صداقت مد نظر است. (شهید اول، ۱۹۹۲، ص ۴۳۶) در روابط اجتماعی رعایت پاکی و درستکاری در دفع ضرر از دیگری وجود دارد (المراغی، ۱۴۲۵، ص ۴۷۸)، زیرا چگونگی یا عملکرد عمل (علامه حلی، ۱۴۲۰، ص ۲۲۲؛ نجفی ۱۹۸۱، ص ۵۶؛ فاضل هندی، ۱۳۹۱، ص ۴۸۹) و نیت شخص (طباطبائی حکیم، ۱۳۶۲، ص ۲۶۹) در استقرار ضمان موثر و ملاک است. در ورزش فوتبال اقتضای بازی منصفانه و عادلانه رعایت رفتار ورزشی و حرفه ای و متعارف می باشد و حسب امر و بنابر ضرورت، رعایت اصل حسن نیت در رفتار حرفه ای است و تا این اصل رعایت نشود ورزش فوتبال معنا و مفهوم واقعی و متعالی خود را در وصول به سلامت جسم و روان

نخواهد داشت. اصل حسن نیت همچون اصل ضرورت جبران ضرر ناروا، اصل احتیاط، اصل مسئولیت و مراقبت در اکثر سیستم های حقوقی دنیا مورد پذیرش قرار گرفته است و در جنبه های مختلف حقوقی و من جمله مسئولیت مدنی کاربرد فراوان دارد. اصل حقوقی مبتنی بر عقل، یافته و ادراکات عقلی می باشد به این دلیل اگرچه در متون قانونی تصریحی بر آنها نشده است ولی این به معنای عدم پذیرش آن نیست، همچنان که در ماده ۳ قانون آیین دادرسی مدنی ایران مصوب ۱۳۷۹ به اعتبار و مشروعیت اصول حقوقی اشاره شده است.

۲- ارتباط حسن نیت و مفاهیم مشابه:

۱-۲- حسن نیت و انصاف :

انصاف در لغت به معنای داد دادن، عدل کردن، راستی نمودن است. (معین، ۱۳۸۷، ص ۱۸۷؛ دهخدا، ۱۳۸۵، ص ۲۶۱؛ الزیات مصطفی، ۱۴۲۹، ص ۹۲۶) در هر مورد که الزام به رعایت درستکاری و صداقت یا [حسن نیت] (طباطبائی، بی تا، ص ۳۱۷) یا عدل و قسط وجود دارد مبنای انصاف است (طریحی، ۱۴۰۸، ص ۳۲۳) اقتضای انصاف رفتار با حسن نیت در عدم ورود ضرر به دیگری است، انصاف و حسن نیت در تقابل (علامه حلی، ۱۳۶۳، ص ۳۴) یا نفی و اثبات (علامه طباطبائی، ۱۳۶۳، ص ۱۴۶ و ۱۵۳) با یکدیگر نیستند بلکه در طول هم قرار دارند. انصاف، قسط و عدل از ارکان فقه اسلامی است. (انصاری و طاهری، ۱۳۸۸، ص ۴۷۹) همچنان که در مبنای قاعده لاضرر «لاضرر و لاضرر فی الاسلام» (کلینی، ۱۳۶۷، ص ۲۹۲؛ شیخ طوسی، ۱۳۶۳، ص ۱۴۶) چنین است. ارتباط مفاد این قاعده با حسن نیت به دلیل گنجاندن جوهره قصد و عمد در ماده مفاهیم موجود در دلیل آن می باشد. (دیلمی، ۱۳۸۹، ص ۱۳۱) شارع بر اساس مبنای انصاف در قاعده لا ضرر حکمی که مستلزم ضرر باشد صادر نمی کند و به افراد اجازه ضرر زدن به دیگران را نمی دهد (شیخ انصاری، ۱۴۱۴، ص ۱۶۱) و بر همین مبنا افراد جامعه در روابط خود با دیگران باید احتیاط و مراقبت را مد نظر داشته باشند، (مراغی، ۱۴۲۵، ص ۱۶۱) زیرا انصاف اقتضای حسن نیت دارد و این ارتباط بین این دو می باشد. انصاف در تمام ادوار گذشته از مفاهیم بلا منازعه می باشد، به طوری که رعایت آن در روابط اجتماعی به صورت یک تکلیف اخلاقی در آمده است و در پاره ای موارد ضعف مبنایی حقوق را جبران می سازد و یا مستندی برای تکمیل قوانین ناقص می باشد. در حقوق ایران ذکر عرف در ماده ۲۲۰ قانون مدنی متضمن لحاظ انصاف در قرار دادها می باشد، رویه ای که مورد پذیرش خردمندان جامعه باشد ترجیحاً منصفانه خواهد بود. در حقوق فرانسه حسن نیت در مقام بیان انصاف است و در قوانین استعمال شده است، ولی همچون حسن نیت تعریفی از آن ارائه نشده است، دلیل آن مفهوم گسترده، متغیر و اخلاقی بودن آن می باشد که در هر زمان و مکان مفهوم متناسب با روابط اجتماعی و نیازهای انسانی به خود می گیرد و در باب مسئولیت مدنی کارایی دارد و اینکه در حقوق ایران به انصاف تصریح نشده است به دلیل مستتر بودن آن ضمن برخی قواعد فقهی مبنای مانند قاعده لا ضرر، تعدی و تفریط و تسبیب می باشد.

۲-۲- حسن نیت و عدالت:

عدالت از ریشه «عدل» به معنای دادگری کردن، انصاف داشتن و عداله است. (راغب الاصفهانی، ۲۰۰۸، ص ۳۳۷؛ عبدالنعیم، ۱۹۸۲، ص ۶۶۰؛ الفیروز آبادی، ۲۰۰۸، ص ۹۲۷ و ۹۲۸) بسیاری از آیات قرآن کریم (هود، ۸۴ و انفال، ۵۸) به رعایت عدل و حفظ آن در روابط اجتماعی و اقتصادی دلالت دارند. در فقه عدالت وصفی است در شخص به این مضمون که از گناهان کبیره بپرهیزد و به گناهان صغیره استمرار نوردد. (انصاری و طاهری، ۱۳۸۸) برخی از فقها (نجفی، ۱۹۸۱، ص ۱۱۱) معتقدند عدالت در شرع ظاهراً به یک معنی به کار برده شده است و به نسبت تمامی اموری که عدالت در آنها شرط است از لحاظ معنایی با یکدیگر تفاوت ندارند. عدالت همچون انصاف یکی از مبانی بسیاری از قواعد فقهی من جمله قاعده لاضرر، احسان، ید، غرور و... می باشد. در قاعده لاضرر بر مبنای عدالت نفی حکم ضرری شده است. (شیخ انصاری، ۱۴۱۴، ص ۱۱۴؛ نجفی خوانساری، ۱۴۱۸، ص ۳۸۲؛ بجنوردی، ۱۴۱۹، ص ۲۱۸) قاعده احسان بر مبنای دفع ضرر و جلب منفعت [در راستای روابط عادلانه اجتماعی] است. (محقق داماد، ۱۳۷۴، ص ۳۰۲) قاعده ید بر مبنای تصرف غیر مشروع در تأمین عدالت اجتماعی است، در غرور مبنای علم به فریب [در عدم تعادل اقتصادی] می باشد (طباطبایی، ۱۳۷۸، ص ۲۶۹). در علم حقوق هماهنگی انسان با نظام جهان عدالت نام دارد. (لنگرودی، ۱۳۸۵، ص ۴۴۴) در متون قانونی ایران و فرانسه ذکری از عدالت نشده است ولی این به معنای عدم پذیرش عدالت نیست. برخی حقوق دانان فرانسوی عدالت را هدف انصاف می دانند و برخی هم عدالت را منوط به تضمین انصاف و یا پشتوانه آن می دانند ولی باید در نظر داشت عدالت یک معنای ثابت ندارد و بر حسب اوضاع و احوال و بر حسب زمان و مکان مختلف متفاوت می باشد، به این دلیل باید بر حسب عملکرد و جایگاه بحث و شرایط خاص خود مورد بررسی قرار گیرد) (انصاری، ۱۳۹۱، ص ۸۸) و از طرف دیگر عدالت نتیجه و دلیل بر وجود انصاف است زیرا اعتبار و وجودیت خود را از آن می گیرد به طوری که هر چه انصاف در روابط اجتماعی بهتر و دقیق تر اجرا شود عدالت نیز بهتر تأمین و برقرار می شود. انصاف چیزی جز عدالت نیست و عدالت هم مساوات و برابری اجتماعی بر حسب زمان و مکان می باشد به این دلیل برخی حقوق دانان (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۵، ص ۴۴۴) عدل و انصاف را در کنار هم و ذیل یک قاعده می آورند. عدالت بر خلاف حسن نیت یک قاعده رفتاری و یا یک راهنما نیست تا بر اساس آن بتوان عملکرد اشخاص را ارزیابی کرد، زیرا تحقق آن منوط به رعایت حسن نیت است (انصاری، ۱۳۹۱، ص ۸۸) عدالت زاینده حسن نیت و انصاف است و تا این دو مفهوم اخلاقی محقق نشوند عدالت محقق نخواهد شد، پس نمی توان عدالت را در کنار حسن نیت و انصاف قرار داد و اعتباری یکسان و مشابه از حیث مبنایی برای آن در نظر گرفت.

۲-۳- حسن نیت و سوء نیت:

سوء نیت در لغت به معنای بدخواهی، سوء نظر، قصد سوء و بداندیشی است در فقه قصد، انگیزه، باور، رضایت و توجه بهترین مفاهیم مرتبط با سوء نیت می باشند (دیلمی، ۱۳۸۹، ص ۶۵) به طور کلی به قصد بد بر خلاف حسن نیت،

سوء نیت گفته می شود. (انصاری و طاهری، ۱۳۸۸، ص ۱۱۱۳) فقها (علامه حلی، ۱۴۰۴، ص ۲۲۲؛ نجفی، ۱۹۸۱، ص ۵۶؛ فاضل هندی ۱۳۹۱، ص ۴۸۹) قاعده غرور را نوعی ضمانت اجرائی سوء نیت می دانند. در بیع فضولی (طباطبائی یزدی، ۱۴۱۲، ص ۵۱۱) تدلیس در نکاح (مامقانی، ۱۴۰۴، ص ۳۷ به بعد) شهادت دروغ (نراقی، ۱۴۰۵، ص ۶۲۵ به بعد) خروج از حدود وکالت (علامه حلی، ۱۳۶۳، ص ۱۳۵ به بعد؛ السبزواری، بی تا، ص ۱۳۱ به بعد) عدم صداقت، نادرستی و تقلب یا عدم حسن نیت مجوز رفع ضرر از زیان دیده می باشد، زیرا در بسیاری از آیات قرآن کریم (نساء، ۲۹ و نمل، ۹۳ و توبه ۴ و مائده، ۸)، تجاوز، تقلب و غش تحت هر عنوان نهی شده است. (طباطبائی، بی تا، ص ۳۱۹) حسن نیت و سوء نیت دو مفهوم وجودی متفاوت با یکدیگر می باشند به این دلیل وجه مشترکی با هم ندارند. هر جا حسن نیت باشد سوء نیت وجود ندارد به این رابطه در فقه تقابل تناقض گویند (طباطبائی، ۱۳۶۲، ص ۲۰۲) همچنان که تقابل بین نفی و اثبات وجود دارد. (طباطبائی، ۱۳۶۳، ص ۲۰۳) سوء نیت بر خلاف ظاهر است (نجفی، ۱۹۸۱، ص ۲۳۷) و باید اثبات شود (مراغی، ۱۴۲۵، ص ۵۹۹) در حقوق ایران سوء نیت به معنای قصد مخالف قوانین و نظامات و مبانی اخلاقی و مذهبی است (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۵، ص ۳۶۸) یا سوء نیت ارتکاب آگاهانه خطا به دلیل قصد غیر صادقانه یا انحراف اخلاقی است (دیلمی، ۱۳۸۹، ص ۶۳) ولی باید گفت سوء نیت چیزی جز قصد اضرار به دیگری نیست (انصاری، ۱۳۹۱، ص ۲۴۹) در حقوق فرانسه سوء نیت با عنوان «*mauvaise foi*» بکار می رود و از واژه «*malifatus*» به معنای کسی که در مسیر خطایی قرار دارد اقتباس شده است. درباره سوء نیت ضرب المثل حقوقی وجود دارد که نسبت به شخص با سوء نیت نباید آسان گرفت. البته گفته شده است تدلیس مترادف سوء نیت است و یا در برخی موارد قانونی تقصیر عمدی سوء نیت محسوب می شود.

۳- مبانی مسئولیت مدنی بازیکنان فوتبال ناشی از عدم رعایت حسن نیت

۳-۱- مبانی فقهی

۳-۱-۱- قاعده اتلاف

بر اساس این قاعده هر کس مال دیگری را تلف کند مسئول جبران آن می باشد (من اتلف مال الغير فهوله ضامن) بر اعتبار این قاعده ادعای اجماع شده است (نجفی، ۱۹۸۱، ص ۴۶) و آن را قاعده عقلانی (خمینی، ۱۳۷۹، ص ۸۵) و از ضروریات بجنوردی ۱۴۱۹، ص ۲۵؛ لنگرانی، ۱۴۲۵، ص ۴۷) می دانند، اگرچه برخی از فقها (جوادی آملی، ۱۴۰۵، ص ۴۳۲) قاعده را صرفاً ناظر بر اتلاف اموال می دانند ولی برخی دیگر (خمینی، ۱۳۷۹، ص ۲۷۹) به استناد روایاتی (حرعاملی، ۱۴۰۹، ص ۵۳۲) قاعده را در ابدان نیز جاری می دانند. بطور کلی طبق نظر غالب فقها (شیخ مفید، ۱۴۱۶، ص ۷۴۷؛ علامه حلی، ۱۴۰۴، ص ۵۸۱؛ فاضل هندی، ۱۳۹۱، ص ۳۱۸؛ نراقی، ۱۳۸۰، ص ۴۲۵) قاعده اتلاف در ابدان مصداق دارد لذا قاعده اتلاف در ورود ضررهای جسمانی کارایی دارد از این رو هرگاه بازیکن فوتبالی در تمرینات یا رقابت های خود حسن نیت نداشته باشد و همین موجب ورود آسیب بدنی به بازیکن یا بازیکنان دیگر شود بر مبانی قاعده اتلاف مسئول جبران آسیب خواهد بود.

۲-۱-۳- قاعده تسبیب

طبق این قاعده هر شخص که سبب ورود خسارت به دیگری باشد مسئول جبران خسارت خواهد بود. برخی از فقها (نجفی، ۱۹۸۱، ۵۰ و ۵۱) این قاعده را بعنوان تسبیب نمی شناسند. برخی دیگر این قاعده را شاخه ای از اتلاف می دانند (خمینی، ۱۴۲۱، ص ۱۸۱) و در واقع اتلاف را به اتلاف بالمباشرة و اتلاف بالتسبیب تقسیم نموده اند (بجنوردی، ۱۴۱۹، ص ۲۲) مهم ترین مدرک قاعده تسبیب پاره ای روایات است، برای مثال شخصی در راهی یا در ملک دیگری چاهی حفر کند و دیگری در هنگام عبود در آن بیفتد در این صورت طبق روایت زراره از امام صادق(ع) حفرکننده چاه ضامن است. (حرعاملی، ۱۴۰۹، ص ۱۷۹ و ۲۴۵) برخی از فقها(نراقی، ۱۴۱۳، ص ۴۴؛ طباطبائی یزدی، ۱۴۱۲، ص ۵۳۹؛ خمینی، ۱۴۱۰، ص ۹۸) هم در مواردی به استناد این روایات حکم به ضمان داده اند، بنابراین مسبب ورود خسارت به دیگری موجب مسئولیت است همچنان که برخی (صدر، ۱۳۹۱، ص ۲۹۲) به آن اشاره داشته اند چه این در این گونه موارد هم صدق عرفی عنوان اتلاف می باشد(مراغی، ۱۴۲۵، ص ۴۳۵) بر این اساس هر نوع اقدام یا رفتار غیر ورزشی یا بدون حسن نیت بطور غیر مستقیم موجب ورود آسیب به دیگری شود ضمان آور خواهد بود.

۳-۱-۳- قاعده ضرر

متن این قاعده از حدیث معروف (لا ضرر و لا ضرر فی الاسلام) (حرعاملی، ۱۴۰۹، ص ۴۲۸) اخذ شده است. مفاد آن این است که در اسلام هیچ ضرری وجود ندارد. مهم ترین دلیل برای نفی ضرر و ضرار عقل است(مراغی، ۱۴۲۵، ص ۳۱۸) هرچند از قرآن کریم (بقره، ۲۳۱ و ۲۳۳ و نساء، ۱۲) و احادیث وارده (حرعاملی، ۱۴۰۹، ص ۴۲۷ و ۴۲۹؛ نوری، ۱۴۰۸، ص ۱۷۰) برتائید این قاعده استفاده می شود. برخی (شریعة الاصفهانی، ۱۴۰۷، ص ۱۹ الی ۲۵) معتقدند مقصود نهی از ایجاد ضرربه دیگری است برخی(شیخ انصاری، ۱۴۱۴، ص ۱۱۵) معتقدند شارع بموجب آن حکم ضرری را نفی کرده است. برخی(نراقی، ۱۴۱۳، ص ۵۱) هم معتقدند طبق نهی هیچ ضرر غیر متدارک وجود ندارد. از بین نظریات ارائه شده نظریه شیخ انصاری ارجح و طرفداران را به خود جلب نموده است برخی فقها (خوانساری، ۱۴۱۰، ص ۱۹۲) اگرچه قائل بر نفی حکم ضرر هستند ولی معتقدند قاعده اثبات حکم نمی کند و برخی (نجفی خوانساری، ۱۴۱۸، ص ۱۴۲۰) در این راستا معتقدند قاعده لا ضرر نقش باز دارنده دارد نه سازنده ولی برخی دیگر (طباطبائی یزدی، ۱۴۲۳، ص ۱۱۵) قاعده را در اثبات حکم پذیرفته اند زیرا قاعده لا ضرر دامنه گسترده دارد و می توان به یاری آن احکامی را ثابت کرد. (سیستانی، ۱۴۱۴، ص ۲۹۴ و ۲۹۵) برخی (مکارم شیرازی، ۱۴۱۱، ص ۸۰) معتقدند از تنقیح مناط و الغای خصوصیت میان احکام وجودی و عدمی از قاعده لا ضرر در هر دو بهره برد. از این رو با توجه به جنبه اثباتی قاعده لا ضرر باید گفت این قاعده از جمله ادله فقهی مسئولیت مدنی بازیکنان فوتبال در عدم رعایت حسن نیت می باشد.

۲-۳- مبانی حقوقی

۱-۲-۳- نظریه تقصیر

بموجب این نظریه برای اینکه زیان دیده بتواند جبران خسارت خود را بخواهد باید ثابت کند که تقصیر عامل زیان موجب ورود خسارت شده است. برخی حقوق دانان (قاسم زاده، ۱۳۸۷، ص ۴۶ به بعد) معتقدند تقصیر تجاوز از وظیفه ای است که فاعل آن را می تواند شناسائی و مراعات کند. برخی دیگر (امامی، ۱۳۶۶، ص ۳۸۶) معتقدند در تسبیب مبنای تقصیر است و برخی هم (امیری قائم مقامی، ۱۳۷۸، ص ۲۱۵ و عاملی، ۱۳۳۸، ص ۷۸) گفته اند مبنای مسئولیت مدنی تقصیر است. برخی (باریکلو، ۱۳۸۵، ص ۵۲ به بعد) مبنای مسئولیت را استناد عرفی می دانند و برخی هم (بهرامی احمدی، ۱۳۹۱، ص ۱۴۱) نفی ضرر را مبنای مسئولیت مدنی می دانند ولی نظر قالب حقوق دانان (صفایی و رحیمی، ۱۳۹۷، ص ۶۵) این است که مبنای مسئولیت تقصیر و به عنوان اصل در حقوق ایران پذیرفته شده است و موارد مسئولیت بدون تقصیر استثنائی است. در حقوق فرانسه تقصیر عبارت از تجاوز از تعهد قبلی است که شخص بر عهده داشته است. ملاک در احراز تقصیر (پدر خوب خانواده) (است و آن شخص معمولی است که عاقل و با احتیاط است. بسیاری از حقوق دانان تمایل بر این نظریه دارند. بر نظریه تقصیر ایراداتی من جمله مشکل اثبات تقصیر وارد شده است (کاتوزیان، ۱۳۷۲، ص ۱۷۹) اما در مجموع مبنای اصلی مسئولیت مدنی به ویژه در حوزه آسیب های بدنی بازیکنان فوتبال نقش اساسی و کلیدی دارد زیرا رفتار خلاف حسن نیت سوءنیت است و خود نوعی تقصیر محسوب می شود.

۲-۲-۳- نظریه خطر

بموجب این نظریه همین که شخص زبانی به بار آورد مسئول جبران خسارت خواهد بود. به این مسئولیت بدون ذاتی هم گفته می شود (حکمت نیا، ۱۳۸۶، ص ۶۶) در نظریه خطر تقصیر از جمله ارکان مسئولیت نیست یعنی همین که شخص عملی انجام دهد و یا محیط خطرناک بوجود آورد مسئول جبران خسارت می باشد. مهم ترین فایده این نظریه حذف تقصیر و مشکلات مربوط به اثبات آن است. (یزدانیان، ۱۳۷۹، ص ۴۴) بر این نظریه مهم ایراداتی وارد شده است (کاتوزیان، ۱۳۷۲، ص ۱۹۳) در حقوق فرانسه سالی از پیشگامان این نظریه بود. برخی از طرفداران نظریه تقصیر به این نظریه گرایش یافته اند و مباحثی پیرامون آن مطرح نموده اند. طبق این نظریه ایجاد محیط خطرناک ورزشی موجب مسئولیت است ولو این که بازیکن فوتبال خلاف حسن نیت رفتار نکرده باشد به این دلیل نمی تواند مبنای حقوقی در این حوزه از مسئولیت باشد.

۳-۲-۳- نظریه مختلط

در نظریه های تقصیر و خطر حقیقتی انکار ناپذیر وجود دارد (کاتوزیان، ۱۳۷۲، ص ۲۲۶) ولی هیچ یک نمی تواند مبنای کامل مسئولیت باشد، زیرا مبنای تشخیص مسئولیت بستگی به عوامل اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی، عرف و اصول مورد قبول هر جامعه دارد که با پیشرفت جوامع انسانی پیچیده تر می شود (لطفی، ۱۳۹۳، ص ۳۴) در نظریه مختلط در برخی موارد

نظریه خطرو در برخی دیگر نظریه تقصیر پذیرفته می شود (صفائی و رحیمی، ۱۳۹۷، ص ۷۱) و سعی می شود برای هر یک سهمی در نظر گرفته شود تا به مبنائی معتدل دست یافت (مقدادی، ۱۳۹۳، ص ۷۵) در حقوق فرانسه ژوسران معتقد است مسئولیت دارای دو قطب است یک تقصیر و دیگر خطرو هیچ یک بر دیگری برتری ندارد. طرفداران نظریه خطرو با توجه به ضرورت وجود تقصیر، این نظریه را پذیرفته اند، زیرا معتقدند هدف پذیرش خطرو موجب سکون و انفعال می شود. ورزش فوتبال نیز محیط بروز بسیاری از خطرات و آسیب های است (خطرو) و نیز عدم رعایت حسن نیت در تمرینات و رقابت های ورزشی گاهاً موجب ورود آسیب های جبران ناپذیر و نقص عضو خواهد شد (تقصیر) بنابراین بر مبنای این نظریه تقصیر ورزشی و ایجاد خطرو ورزشی ناشی از تقصیر می تواند موجب مسئولیت بازیکنان فوتبال شود، زیرا تقصیر به عدم رعایت حسن نیت بر میگردد و این مرتبط با موضوع بحث خواهد بود.

۴-۲-۳- نظریه تضمین

نظریه تضمین توسط (بوریک استارک) ارائه شده است. استارک معتقد است نظریه تقصیر و خطرو به عامل زیان توجه دارد در حالی که محور اصلی مسئولیت مدنی زیان دیده و حقوق اوست. طبق این نظریه حق مسلم هر فرد انسانی است که در جامعه سالم و ایمن زندگی کند (یزدانیان، ۱۳۸۹، ص ۴۶) در حقوق ایران (کاتوزیان، ۱۳۷۲، ص ۱۸۲ به بعد؛ قاسم زاده، ۱۳۸۸، ص ۲۵ به بعد؛ داراب پور، ۱۳۸۷، ص ۵۸ به بعد؛ بادینی، ۱۳۸۴، ص ۷۷ به بعد) نیز منعکس است و بر آن ایراد وارد شده است (کاتوزیان، ۱۳۷۲، ص ۲۰۱) اگرچه حق هر ورزشکاری است که در محیط ورزش سالم و امن به فعالیت بپردازد ولی در مواردی شرکت در عرصه های ورزش مستلزم اخلاص به این حق است، همچنان که در ورزش فوتبال تکلیف متعارف لازمه این ورزش است و آسیب های بدنی ناشی از آن ضمان آور نیست از این رو در حوزه مسئولیت مدنی ناشی از آسیب های بدنی نظریه تضمین حق نمی تواند مبنای حقوقی این مسئولیت باشد.

۴-نقش حسن نیت در مسئولیت مدنی بازیکنان فوتبال :

۴-۱- حسن نیت به عنوان اصل حاکم:

اصل یا قاعده حسن نیت در بسیاری از مباحث فقهی حاکمیت بلا منازعه دارد. قاعده احسان ناظر بر رفع ضرر یا جلب منفعت برای دیگری است (مراغی، ۱۴۲۵، ص ۴۷۸) به این دلیل اقدامات محسن ضامن آور نیست (بجنوردی، ۱۴۱۹، ص ۱۴) و یا استیمان موجب رفع ضمان است (شهید ثانی، ۱۴۱۹، ص ۳۴۲؛ فاضل لنکرانی، ۱۴۲۵، ص ۲۷) زیرا امین مال را بر حفظ و مصلحت مالک در اختیار می گیرد و او همانند محسن است (مراغی، ۱۴۲۵، ص ۴۸۳ و ۴۸۵) زیرا اصل رعایت حسن نیت، احتیاط و مراقبت در عدم ورود ضرر است (شریعت اصفهانی، ۱۴۰۷، ص ۴۴) به این دلیل محسن یا امین ضامن نیست (بجنوردی، ۱۴۱۹، ص ۱۳) حسن نیت به عنوان یک اصل مهم و معتبر در اکثر سیستم های حقوقی دنیا معرفی شده است. برخی حقوق دانان آن را از جمله قواعد اصولی تغییرناپذیر دانسته اند که نیاز به اجازه قانونگذار ندارد و لازمه هر جامعه

می‌باشد. (ژان بولانژه، ۱۳۷۶، ص ۹۰) در پرتو عقل رعایت حسن نیت در روابط اجتماعی لازم است. برخی حقوق‌دانان (اوصیاء، ۱۳۷۱، ص ۳۲۶؛ کاتوزیان، ۱۳۷۶، ص ۱۰۲۵) اصل حسن نیت را در سکوت عمدی یا فریبکارانه جاری دانسته و آن را مخالف با قصد فریب می‌دانند. اصل حسن نیت بنا بر کلیت و ضرورت در کلیه فعالیتها ورزشی و من جمله ورزش فوتبال حاکمیت دارد، زیرا عدم رعایت حسن نیت در همه بخش‌ها و حوزه‌های مسئولیت مدنی با شرایط خاص موجب مسئولیت است. حسن نیت در ورزش فوتبال با توجه به رفتار حرفه‌ای و منش ورزشی موجب قدرت الزام آور و اجباری در رعایت صداقت، درستی، اعتماد، دقت، احتیاط و مراقبت در کلیه رقابت‌های فوتبالی است، به عبارت دیگر بازیکنان فوتبال قصد صداقانه و درستکارانه نسب به عدم انجام رفتار غیر حرفه‌ای یا غیر ورزشی یا غیر متعارف یا غیر معقول یا غیر متناسب دارد. طبق اصل حسن نیت بازیکن فوتبال در رقابت ورزش زیانبار انجام نمی‌دهد تا موجب ورود ضرر به دیگری شود و آنچه که بازیکن و یا بازیکنان فوتبال را از مسئولیت معاف و مصون می‌دارد رفتار با حسن نیت می‌باشد و در ورزش فوتبال ظاهر همین است، مگر اینکه خلاف آن ثابت شود. اصل حسن نیت در ورزش فوتبال همچون ورزش‌های دیگر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و فعالیت‌های ورزشی را در چارچوب رقابتی سالم، منصفانه و عادلانه مورد کاوش و ریزبین قرار می‌دهد. هیچ قانون‌گذاری نمی‌تواند تمام مسائل و موضوعات ورزشی و جزئی آن را در روابط پیچیده ورزشکاران و بویژه رقابت‌ها پیش‌بینی و سازمان‌دهی کند و برای آن حکم قطعی و معین ارائه دهد. ورزش فوتبال به عنوان یک صنعت مدرن، پیچیده و پویا درآمده است و انتظارات ورزشی هم متفاوت و در حال تغییر است، بنابراین با تغییر انتظارات و نیازهای ورزش فوتبال و تحول وسیله و ابزار دسترسی به آنها قواعد و مقررات حاکم بر آنها نیز متغیر خواهد بود و متناسب با مکان و زمان نیاز به قانون‌گذاری دقیق و بروز دارد. از طرف دیگر دادرسان در منصب قضا در هنگام قضاوت و ارزیابی نمی‌تواند به استناد سکوت قانون از صدور رأی امتناع ورزند بلکه باید به اصول حقوقی معتبر مراجعه کنند و حکم قضیه را استخراج نمایند. بنابراین رفع این موارد ممکن نخواهد بود مگر با لحاظ و بهره‌گیری از اصول و نظریات فقهی و حقوقی که چنین قابلیت‌هایی داشته باشد. اصل حسن نیت با ارائه یک قاعده رفتاری منصفانه و اخلاقی، در صداقت و درستکاری، ورزشی بهترین و موثرترین ابزار در زمینه وضع قوانین و پر کردن خلأ قانونی در هنگام تفسیر و ارزیابی و قضاوت خواهد بود.

۲-۴- حسن نیت یک قاعده رفتاری:

در فقه حسن نیت در مضامین و قالب‌های رفتاری در رعایت درستکاری و پرهیز از خدعه و نیرنگ ارائه می‌دهد که به کمک آنها می‌توان موضوعات و مسائل مربوط به ضمان را تبیین کرد. سکوت از بیان عیب فریب و غش نیست (اراکي، ۱۴۱۳، ص ۱۲۸؛ خمینی، ۱۳۷۹، ص ۱۲۸) یا وجود عیب در صورت عدم آگاهی تدلیس محسوب نمی‌شود (محقق کرکی، ۱۴۱۰، ص ۱۳) ولی همین که بیع ظاهری فریبنده و باطنی مجهول به خود گیرد (راغب اصفهانی، ۲۰۰۸، ص ۳۷) برای مغرور حق رجوع ایجاد می‌شود (نجفی، ۱۹۸۱، ص ۱۴۵) زیرا خلاف قاعده رفتاری حسن نیت عمل شده است حال اگر

عیب مبیع آشکار گردد (اصفهانی، ۱۴۱۸، ص ۵۲۷ و ۵۲۹) و یا شخص به ضرر خود اقدام کند (محقق حلی، ۱۴۰۸، ص ۳۰۹؛ نجفی، ۱۹۸۱، ص ۱۴۹) چون مطابق قاعده حسن نیت عمل شده است برای فروشنده ضمانتی نیست. قاعده رفتاری در ورزش فوتبال متضمن یک سری قواعد و مقررات بازی در ورزش فوتبال می‌باشد و هدف از این قواعد تنظیم روابط بین بازیکنان در فعالیت‌های ورزش خود می‌باشد. به موجب این قاعده بازیکنان مکلفند در کلیه فعالیت‌های خود اعم از تمرین، بازی، رقابت و زندگی شخصی برخی رفتارها را انجام دهند و از برخی رفتارها خودداری کنند. این رفتارها در قانون مشخص نشده‌اند ولی رعایت آنها بر حسب قواعد فقهی، اصول حقوقی، عرف ورزشی و شئون حرفه‌ای برای بازیکنان تکلیفی الزامی است.

۳-۴- مبنای قاعده رفتاری:

فقه اسلامی بر پایه اخلاق مبتنی است (زیدان، ۱۹۸۲، ص ۴۰) و قواعد آن با تکیه بر مبنای الهی استوار است (الدربینی، ۱۹۸۴، ص ۸۷). قواعد اخلاقی معیاری برای تشخیص خوب و بد است (علامه طباطبایی، بی تا، ص ۳۷۰) و معیاری ثابت برای ارزیابی اعمال ارائه می‌دهد، مثلاً در مواردی که فریب خورده طبق قاعده غرور به فریب دهنده مراجعه می‌کند. (شهید اول، ۱۴۱۴، ص ۱۰۷) میزان تشخیص و تمییز آنچه که خوب است و آنچه که بد است مد نظر قرار دارد، همچنان که فقها (طباطبایی الحکیم، ۱۳۶۳، ص ۲۶۹) غرور را در حالتی محقق می‌دانند که فریب دهنده عالم باشد، ولو این که برخی دیگر (طباطبایی یزدی، ۱۳۷۸، ص ۱۷۹) صدق عنوان افعال را در این باره کافی می‌دانند. قاعده اخلاقی حسن نیت را مستلزم صداقت و درستی و اجتناب از تقلب و نادرستی می‌داند و این عامل نفوذ اخلاق در فقه و حقوق موضوعه می‌باشد. حسن نیت یک امر و دستور اخلاقی است که در حال حاضر در بسیاری از سیستم حقوقی دنیا به یک قاعده حقوقی تبدیل شده است، همچنان که برخی حقوق دانان فرانسوی در برخی مواد قانون مدنی من جمله بند ۳ ماده ۱۱۳۴ به آن اشاره کرده‌اند و اصل حسن نیت را یک قاعده اخلاقی و یا یک قاعده حقوقی صرف نمی‌دانند، زیرا مسئولیت مدنی ضمانت اجرائی مسئولیت اخلاقی است. قاعده رفتاری در ورزش فوتبال بازیکنان را در تمام مراحل فعالیت‌های ورزشی و فرایند بازی مانند پیروزی، شکست، اطاعت از داور، مصدومیت، نحوه برخورد با تماشاگران، هواداران و زندگی شخصی رهنمود می‌سازد. این قاعده قبل از این که مورد حمایت و تضمین قانون قرار گیرد و به عنوان یک قاعده فقهی و حقوقی ظاهر شود و دارای ضمانت اجرایی گردد بیانگر رفتار صادقانه و پسندیده ورزشی است که در حوزه فوتبال شناخته شده و معمول و مرسوم شده است به این دلیل در تمامی روابط بازیکنان فوتبال حاکم می‌باشد.

نتیجه گیری

در فقه امامیه و به تبع آن در قانون مدنی ایران حسن نیت جایگاه روشن و مستقلى ندارد ولی این به معنای عدم پذیرش چنین نهادی در سیستم فقهی و حقوقی ما نیست، زیرا مبنای بسیاری از قواعد فقهی من جمله لا ضرر، تلف، تسبیب، احسان و غرور می باشد ولی قانون مدنی فرانسه نخستین جایگاه قانونی حسن نیت می باشد و در بند ۳ ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه مصوب ۱۸۰۴ صراحتاً به رعایت و لزوم آن اشاره شده است.

اصل حسن نیت به عنوان یک اصل حقوقی در اکثر سیستم های حقوقی من جمله ایران و فرانسه مورد پذیرش قرار دارد به این دلیل در جنبه های مختلف حقوقی و من جمله مسئولیت مدنی بازیکنان فوتبال کاربرد فراوان دارد، زیرا در پرتو این اصل می توان فعالیت های ورزشی را در چهارچوب رقابت سالم، منصفانه و عادلانه مورد کاوش قرار داد، اگرچه در فقه اصل حقوقی و من جمله اصل حسن نیت مطرح نیست ولی قاعده فقهی مشابه اصل حقوقی می باشد که معیاری بسیار کلی در استنباط احکام محدود و خاص ارائه می دهد و به عنوان یک قاعده رفتاری اخلاقی، معیاری معقول برای تشخیص خوب و بد ارائه می دهد، زیرا منشأ مذهبی و دینی دارد و در سیستم فقهی، حقوقی ایران و فرانسه یک سری قواعد، مقررات عادلانه و منصفانه در ورزش فوتبال بر بازیکنان تحلیل می کند و با وجود این که در نصوص قانونی مشخص نشده اند رعایت آن ها بر حسب عرف ورزشی و اخلاق حرفه ای الزامی است به این دلیل حسن نیت با یک اعتبار فقهی و پشتوانه اخلاقی و حقوقی مبتنی بر رعایت صداقت، اعتماد و درستکاری در کلیه ی عرصه های ورزش فوتبال دارای ضمانت اجرایی قانونی است.

فهرست منابع

منابع فارسی

- امامی، ح. (۱۳۶۶). حقوق مدنی. تهران: کتابفروشی اسلامیه.
- امیری قائم مقامی، ع. (۱۳۷۸). حقوق تعهدات. تهران: نشر میزان.
- انصاری، ع. (۱۳۹۱). تئوری حسن نیت در قراردادها - مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و نظام های حقوقی معاصر. تهران: جنگل-جاودانه.
- انصاری، م؛ طاهری، م. (۱۳۸۸). دانشنامه حقوق خصوصی. تهران: جنگل-جاودانه.
- انوری، ح. (۱۳۸۳). فرهنگ روز سخن. تهران: سخن.
- اوصیاء، پ. (۱۳۷۱). مطالعه تطبیقی تدلیس در حقوق فرانسه، انگلیس، اسلام و ایران. تهران: دانشگاه تهران.
- بادینی، ح. (۱۳۸۴). فلسفه مسئولیت مدنی. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- باریکلو، ع. (۱۳۸۵). مسئولیت مدنی. تهران: نشر میزان.
- بولانژه، ژ. (۱۳۷۶). اصول کلی حقوق و حقوق موضوعه. تهران: مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- بهرامی، ا. (۱۳۹۱). مسئولیت مدنی. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- جعفری لنگرودی، م. (۱۳۷۲). دوره حقوق مدنی، حقوق تعهدات. تهران: دانشگاه تهران.
- جعفری لنگرودی، م. (۱۳۸۸). مبسوط در ترمینولوژی حقوق. تهران: کتابخانه گنج دانش.
- جعفری لنگرودی، م. (۱۳۸۵). ترمینولوژی حقوق. تهران: کتابخانه گنج دانش.
- حکمت نیا، م. (۱۳۸۶). مسئولیت مدنی در فقه امامیه. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- حیاتی، ع. (۱۳۹۲). حقوق مدنی (۴) مسئولیت مدنی. تهران: میزان.
- داراب پور، م. (۱۳۸۷). مسئولیت های خارج از قرارداد. تهران: مجد.
- دهخدا، ع. (۱۳۸۵). فرهنگ متوسط دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.
- دیلمی، ا. (۱۳۸۹). حسن نیت در مسئولیت مدنی. تهران: میزان.

- شهابی خراسانی، م. (۱۳۳۲). قواعد فقه. تهران: دانشگاه تهران.
- شهیدی، م. (۱۳۸۰). حقوق مدنی، آثار قراردادهای و تعهدات. تهران: مجد.
- شهیدی، م. (۱۳۸۰). اصول قراردادهای و تعهدات. تهران: مجد.
- صفایی، ح و رحیمی، ح. (۱۳۹۷). مسئولیت مدنی تطبیقی. تهران: موسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی شهر دانش.
- صفائی، ح. (۱۳۵۱). دوره مقدماتی حقوق مدنی. تهران: نشریه موسسه مالی حسابداری.
- عاملی، ب. (۱۳۳۸). سخنرانی درباره قانون مسئولیت مدنی. تهران: مجله حقوقی دادگستری.
- عدل، م. (۱۳۷۳). حقوق مدنی. قزوین: انتشارات بحر العلوم.
- عمید، ح. (۱۳۵۴). فرهنگ عمید. تهران: سازمان انتشارات جاویدان.
- قاسم زاده، م. (۱۳۸۸). الزام ها و مسئولیت مدنی بدون قرارداد. تهران: نشر میزان.
- قاسم زاده، م. (۱۳۸۷). مبانی مسئولیت مدنی. تهران: نشر میزان.
- کاتوزیان، ن. (۱۳۷۲). مقدمه علم حقوق. تهران: شرکت سهامی انتشار با همکاری شرکت بهمن برنا.
- کاتوزیان، ن. (۱۳۷۶). قواعد عمومی قراردادهای. تهران: شرکت انتشار با همکاری شرکت بهمن برنا.
- لطفی، ا. (۱۳۹۳). سلسله مباحث فقهی، حقوقی، مسئولیت مدنی. تهران: انتشارات جاودانه، جنگل.
- محقق داماد، م. (۱۳۷۴). قواعد فقه بخش مدنی ۲. تهران: انتشارات مجد.
- معین، م. (۱۳۸۷). فرهنگ فارسی معین. تهران: انتشارات معین.
- مقدادی، م. (۱۳۹۳). مبانی فقهی و حقوقی مسئولیت مدنی ورزشکاران. قم: دانشگاه مفید.
- یزدانیان، ع. (۱۳۷۹). قلمرو مسئولیت مدنی. تهران: ادبستانی.

منابع عربی

- ابن اثیر، ع. النهایه فی غریب الحدیث و الاثر. (۱۴۱۸) بیروت: دار الکتب العلمیه.
- ابن ذکریا، ف. (۲۰۱۱). لابن الحسین احمد بن فارس معجم المقاییس فی اللغه. دارالفکر للبان.
- ابن منظور، م. (۱۹۹۶). لسان العرب. دار احیاء التراث العربی. بیروت.

- ابو عمرو، ش. (۲۰۰۳). القاموس الوافی . دارالفکر لبنان.
- اراکي، ع. (۱۴۱۳). المكاسب المحرمه. قم: موسسه در راه حق.
- اصفهانى، م. (۱۴۱۸). حاشیه کتاب مکاسب. تحقیق عباس محمدآل سباع.
- الاملى جوادى، ع. (۱۴۰۵). كتاب الصلاة (تقیر اباحت السيد محمد المحقق داماد). قم: موسسه نشر الاسلامی.
- انصارى، م. (۱۴۱۴). رسائل الفقهیه. قم: الامانه العامه للموترا المئوى الاعظم الانصارى .
- انصارى، م. (۱۳۷۵). كتاب المكاسب. تبریز: مطبعه الاطلاعات.
- ایروانى، م. (۱۴۲۶). حاشیه المكاسب. قم: صبح الصادق.
- بجنوردی، م. (۱۴۱۹). القواعد الفقهیه. قم: نشر الهادی.
- بحرالعلوم، م. (۱۹۸۰). عیوب الاراده فى الشریعه الاسلامیه. بیروت: دارالزهرا.
- جوهری، ا. (۱۳۶۸). صحاح اللغه . تهران: انتشارات امیری.
- حر عاملی، م. (۱۴۰۹). وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشیعه. قم: موسسه آل بیت (ع).
- خراسانی، آ. (۱۴۱۷). کفایه الاصول. قم: موسسه آل البيت .
- خمینی، ر. (۱۳۷۹). کتاب البیع. قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- خمینی، ر. (۱۴۱۰). المكاسب المحرمه. قم: موسسه اسماعیلیان .
- خمینی، ر. (۱۴۲۱). تحریه الوسيله. قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- الخوانساری، ا. (۱۴۱۰). جامع المدارک. تهران: مکتبه الصدوق.
- راغب اصفهانى، ق. (۲۰۰۸). المفردات فى غریب القرآن. بیروت، سوریه: دارالعلم، الدار الشامیه .
- رشتی، م. (۱۳۲۲). الغصب. تهران: سنگی.
- الزیات، ا و مصطفى، ا. (۱۴۲۹). المعجم الوسیط، الطبعة السادسة، موسسه الصادق للطباعه و النشر .
- زیدان، ع. (۱۹۸۲). الشریعه الاسلامیه و القانون الدولی العام . بیروت: موسسه الرساله.
- السبزواری، م. (بی تا). کفایة الاحکام، چاپ سنگی، اصفهان، بازار مدرسه صدر.

- السیستانی، ع. (۱۴۱۴). قاعده لاضرر و لاضرار. قم: نشر مکتب ایه الله السید السیستانی.
- شریعت اصفهانی، ف. (۱۴۰۷). قاعده لاضرر و لا ضرار. بیروت: دارالاضواء.
- طباطبائی یزدی، م. (۱۳۷۸). حاشیه المکاسب. قم: موسسه اسماعیلیان.
- طباطبائی، ع. (۱۴۱۲). ریاضی المسائل. قم: موسسه نشر اسلامی.
- طباطبائی، م. (بی تا). المیزان فی تفسیر القرآن. قم: منشورات جماعه المدرسین فی الحوزه العلمیه.
- طباطبائی، م. (۱۳۶۲). نهایه الحکمه. قم: موسسه نشر اسلامی.
- طباطبائی، م. (۱۳۶۳). بدایه الحکمه، قم: موسسه نشر اسلامی.
- طباطبائی، م. (۱۳۷۴). مستمسک العروه الوثقی. قم: موسسه دارالتفسیر.
- طبرسی، ا. (۱۴۱۵). مجمع البیان فی تفسیر القرآن. بیروت: موسسه الاعلمی المطبوعات.
- طریحی، ف. (۱۴۰۸). مجمع البحرین، به تحقیق سید احمد حسینی. قم: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- طوسی، ج. (۱۴۲۰). الخلاف. قم: موسسه نشر الاسلامی.
- طوسی، ج. (۱۳۶۳). تهذیب الاحکام. تهران: مکتبه الفراهانی.
- عبدالنعیم، م. (۱۹۸۲). قاموس الفارسیه. دارالکتاب البنانی.
- العکبری (شیخ مفید)، م. (۱۴۱۶). المقنعه. قم: موسسه النشر الاسلامی.
- علامه حلی، ج. (۱۴۲۰). تذکره الفقها. قم: موسسه ال بیت لاحیاء التراث.
- علامه حلی، ج. (۱۴۰۴). قواعد الاحکام. قم: انتشارات موسسه نشر اسلامی.
- علامه حلی، ج و طوسی، ج. (۱۳۶۳). جواهر النضید، شرح منطق تجریه. انتشارات بیدار.
- علامه حلی، ا. (۱۴۱۰). کتاب السرائر. قم: موسسه النشر الاسلامی.
- علامه حلی، ح. (۱۴۰۴). مختلف الشیعه. قم: موسسه النشر الاسلامی.
- علامه حلی، ج. (۱۴۱۰). نهایه الاحکام فی مفرقه الاحکام. قم: موسسه اسماعیلیان.
- فاضل لنکرانی، م. (۱۴۲۵). القواعد الفقهیة. قم: مرکز فقه الاثمه الاطهار.

- فاضل هندی، م. (۱۳۹۱). کشف اللثام فی شرح قواعد الاحکام. تهران: چاپ افست.
- الدینی، ف. (۱۹۸۴). الحق و مرى سلطان الدوله فى تقييده. بيروت: موسسه الرساله.
- فراهیدی، خ. (۱۴۰۸). کتاب العين. بيروت: موسسه اعلمی .
- الفيروز آبادی، م. (۲۰۰۸). القاموس المحيط. لبنان: دارالفکر .
- محقق کرکی، ع. (۱۴۱۰). جامع المقاصد فى شرح القواعد. قم: موسسه ال البيت (ع) لاحياء التراث.
- کلینی، م. (۱۳۶۷). کافی . دارالکتب الاسلاميه.
- مامقانی، ع. (۱۴۰۴). منابع المتقين فى فقه ائمه الحق و اليقين. موسسه ال بيت لاحياء التراث .
- محقق حلی، ن. (۱۴۰۸). شرائع الاسلام فى المسائل الحلال و الحرام. تهران: انتشارات استقلال.
- مراغی، م. (۱۴۲۵). العناوين. قم : موسسه نشر اسلامى.
- مکارم شیرازی، ن. (۱۴۱۱). القواعد الفقيهيه. قم: موسسه الامام امير المومنين.
- مکی عاملی، ج. (۱۴۱۴). دروس الشرعيه فى الفقه الاماميه. قم: موسسه النشر الاسلامى .
- مکی عاملی، ج. (۱۹۹۲). اللمعه دمشقيه. بيروت: دارالاحياء التراث العربى.
- موسوی بجنوردی، م. (۱۳۷۵). قاعده اقدام. فصلنامه دیدگاه های حقوقی .
- نجفی خوانساری، م. (۱۴۱۸). حاشیه المکاسب تقریرات درس میرزا محمد حسین نائینی. قم: موسسه نشر الاسلامى .
- نجفی، م. (۱۹۸۱). جواهر الکلام، دارالاحياء التراث العربى. بيروت: لبنان.
- نراقی، م. (۱۴۱۳). عوائد الايام. قم: دفتر تبليغات اسلامى.
- نراقی، م. (۱۳۸۰). مشارق الاحکام. قم: موسسه ال البيت(ع).
- نراقی، م. (۱۴۰۵). مستند الشيعه من احکام الشريعة. قم: منشورات مکتبه آیه اله العظمى المرعشى النجفى.
- النورى، ح. (۱۴۰۸). مستدرک الوسائل. بيروت: موسسه ال البيت(ع) .
- وزراء الاوقاف و شئون الاسلاميه. (۱۴۱۴). الكويت: الموسسه الفقيهيه.

منابع فرانسوی

- Tourneau, I. (۱۹۹۵). *ph.re pertoire civil dalloz bonne foi*.
- mazeaud, G. H. (۱۹۸۷). *henri, leone jean et chabas. francois . lecon de droit civil. vente et echange . paris.*
- baratin, M. (۱۹۹۹). *lorenzi. M, dictionnaire des synonymes. HACHETE, paris.*
- Jaluzot, I. (۲۰۰۱). *La bonne foi dans les contracts, etude comparative de droit Francais, Allemand, et japonais, Dolloz.*
- caen, G. (۱۹۴۶). *lyon, de L erelution de nation de bonne foi , rtd.civ.*
- Cass. Com, avr, ۱۹۹۴ (VAG france C. Ets. Gauthier) Bull. Civ. IV.
- Collin, G. (۱۹۳۵-۱۹۳۴). *Polycopie de droit Romain, Histoire du droit, repetition ecrite des pandectes, ed les cours du droit.*
- Cornu, G. (۱۹۸۷). *vocabulaire juridique . presses universitaires de france . paris.*
- Dictionnaire historique Robert. (۱۹۹۲) .
- Domat, G. (۱۸۳۵). *les lois civiles dans et orde Naturel. paris.*
- Del Vecchio, G. (۱۹۵۳). *Philosophie droit, paris.*
- Grophe, F. (۱۹۲۸). *Le princip, de la bonne fol, these, paris.*
- Larousse dictionnaire . ۲۰۰۰, de francais , Larousse , france.
- marty, G et Raynaud, P. (۱۹۷۲). *droit civil. paris.*
- picod, Yves, ۱۹۸۷, *le deoir de loyauté dans l. exection du contrat , these , paris.*
- rey, A. Robert (۱۹۹۸). *micro nouvelle . paris.*
- Rieg, (۱۹۸۹). *jurisclasseur de droit civil .paris.*
- Ripert, J. (۱۹۴۹) . *La regle morale dans les obligations civiles, LGDJ .paris.*

Roubier,f. (۱۹۵۷) Theorie general de droit, paris.

salehei rad, M.(۱۹۹۷). essai sur la bonne foi et l equite comme fondements .des obligations contractuelles de securite , these , Strasbourg.

Villey, m.(۱۹۶۹). droit et morale en: essais de philosophie du droit .paris.

stark,B.(۱۹۷۲).droit-civil, obligations, paris.

The role of goodwill in the civil liability of football players in Iranian jurisprudence and law with a comparative study of French law

Absrtact

Issues and issues of football sport with regard to the growing interests of society and the development and expansion of domestic and international competitions and the development and promotion of sports rules and regulations and especially the rules of the International Football Federation (FIFA) the importance of examining the principle of good faith Compensation for wrongdoing, the principle of precaution, the principle of liability and accountability, and the principle of care in civil liability and the place of discussion of it, as well as how to act and play a role in this area of law, show goodwill as a moral and legal principle Admittedly, most of the legal systems in the world, including Iran and France, can be a way to solve many problems and sports incidents, and by providing a rule of ethical, legal behavior can justify the civil liability of football players. Therefore, in this research, we intend to use the descriptive method to conclude that the principle of good faith, according to the generality and broad concept and philosophy of existence, governs all sports activities, including football, because the lack of good faith in this part of the field Civil liability entails liability under certain conditions, and by providing a moral code of conduct with legal backing or law enforcement guarantees, it can guarantee healthy, fair and equitable competition and bring about the desired objectivity and perfection of this popular sport.

Keywords: civil liability, sports, football players, professional behavior

